

• והגדת לבתך ולבנך

הצעה ללימוד משותף

רציונל

חג הפסח מסמל את ראשית לידתו של העם היהודי, את היציאה הפלאית ממצרים, מבית עבדים, אל החירות והעצמאות. גם בימינו, ליל הסדר הוא אחד מרגעי השיא בשנה, לילה שבו מתכנסות משפחות משפחות ומספרות ביציאת מצרים, ממשיכות להעביר הלאה את המסורת היהודית, את הסיפור המכונן שלנו כעם ואת הערכים שעיצבו את התרבות היהודית והשפיעו על תרבות העולם כולו.

בלילה הזה אנחנו מוזמנים לספר את הסיפור שלנו, הסיפור שיצר את זהותנו, ולהזכיר לעצמנו שוב ושוב את הערכים המשמעותיים הנלמדים מסיפור זה: ערכים של חירות, דאגה לחלש ומחויבות לזולת. ברל כצנלסון ניסח יפה את כוחו של סיפור יציאת מצרים בעיצוב הזהות היהודית, ואת החוכמה והתעוזה של התורה, לשלב בתוך תיאור יציאת מצרים עצמו את הציווי להמשיך ולספר את הסיפור מדור לדור ולפעול בהשראתו:

פֶּסַח. עִם שׁוֹמֵר בְּמִשְׁךְ אֶלְפֵי שָׁנִים אֶת יוֹם צֵאתוֹ מִבֵּית עֲבָדִים. וְדָרַךְ כָּל מַחְלוֹת הַשְּׁעָבוֹד, הָאֵינְקוּיזִיזִיָּה, הַשְּׁמֵד וְהַפְּרָעוֹת, נוֹשֵׂאת הָאָמָה בְּלִבָּהּ אֶת הַגְּעֻגוּעִים לַחֶפֶשׁ בְּזַכְרוֹן עֲתִיק אֲשֶׁר כָּלוּ מִפְּנֵה לְקִרְאת הָעֵתִיד.

מֵאֲבוֹת אֶל בְּנֵים, דָּרַךְ כָּל הַדּוֹרוֹת, נִמְסַר דְּבַר יְצִיאַת מִצְרַיִם כְּזַכְרוֹן אִישִׁי אֲשֶׁר אֵינְנוּ מִחֹוֹר וְאֵינְנוּ דָּהָהּ.

אֵיזָה יֵצֵר חֲרוֹת עֲמָק טְבוּעַ בְּלֵב עַם, שִׁיכּוֹל הִיָּה בְּאֲבִיב יָמָיו לִיִּצֵר יְצִירָה כְּזֹאת וְלִמְסַר אוֹתָהּ מִדּוֹר לְדוֹר.

מקורות לא־אכזב, כתבי ברל כצנלסון, כרך שישי, הוצאת מפלגת פועלי ארץ־ישראל, תל אביב תש"ז, עמ' 384-393

”

מעניין לשאול מדוע כצנלסון סבור כי יצר של חירות הוא שהוביל את עם ישראל להפוך את סיפור יציאת מצרים לסיפור לאומי העובר מדור לדור? נדמה כי הרצון לשמר את החירות בעומקה, מחייב להנחיל אותה לדורות הבאים, לחזור ולספר בה שוב ושוב, ולהפוך אותה לערך, לרעיון מרכזי, לסיפור המכונן עד קץ הדורות.

כדי להבין את כוחה ומשמעותה של מצוות 'הגדת לבנך', אתם מוזמנים ללימוד קצר שיפתח במקורות קדומים ויסיים בשירה עברית בת זמננו. הלימוד הוא הזמנה לשאול שאלות, לחפש תשובות, לגלות ולשנות ובעיקר, למצוא משמעות עמוקה ורלוונטית בסיפור העתיק ובטקס המורכב של ליל הסדר.

מהלך
הפעילות

הפסוקים בתורה המצווים את בני ישראל להמשיך ולספר את סיפור יציאת מצרים, מופיעים בתוך השתלשלות העניינים של יציאת מצרים עצמה, לפני מכת בכורות. מרתק לקרוא בעיון את המילים ולדמיין את המוטיבציות של הכותבים וגם את ההבנות של הקוראים בדורות הקודמים.

כא ויקרא משה לכל־זקני ישראל ויאמר אלהם, משכו וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח. כב וילקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסוף והגעעתם אל־המשקוף ואל־שתי המזוזות מן־הדם אשר בסוף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד־בקר. כג ועבר ה' לנגף את־מצרים וראה את־הדם על־המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' על־הפתח ולא יתן המשחית לבא אל־בתיכם לנגף. כד ושמרתם את־הדבר הזה לחק־לך ולבניך עד־עולם. כה והיה כִּי־תבאו אל־הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר ושמרתם את־העבדה הזאת. כו והיה כִּי־יאמרו אליכם בניכם **מה העבדה הזאת לכם**. כז ואמרתם זבח־פסח הוא לה' אשר פסח על־בתי בני־ישראל במצרים בנגפו את־מצרים ואת־בתינו הציל ויקד העם וישתחוו. כח וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את־משה ואהרן כן עשו. שמות פרק יב, פסוקים כא-כח

א וידבר ה' אל־משה לאמר. ב קדש־לי כל־בכור פטר כל־רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לה הוא. ג ויאמר משה אל־העם זכור את־היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כִּי בחזק יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמץ. ד היום אתם יצאים בחדש האביב. ה והיה כִּי־יביאך ה' אל־ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבوسی אשר נשבע לאבתך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את־העבדה הזאת בחדש הזה. ו שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג לה'. ז מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל־גבלך. ח והגדת לבנך **ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים**. ט והיה לך לאות על־ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיה כִּי ביד חזקה הוציאת את־החקה הזאת למועדה מימים ימימה. יא והיה כִּי־יבאך ה' אל־ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתך ונתנה לך. יב והעברת כל־פטר־רחם לה' וכל־פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה'. יג וכל־פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בכניו תפדה. יד **והיה כִּי־ישאלך בנך מחר לאמר מה־זאת**, ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים. טו והיה כִּי־הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל־בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד־בכור בהמה על־פני אני זבח לה' כל־פטר רחם הזכרים וכל־בכור בני אפדה. טז והיה לאות על־ידך ולטוטפת בין עיניך כִּי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים. שמות פרק יג פסוקים א-טז

כ כִּי־ישאלך בנך מחר לאמר, מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם. כא ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו ה' ממצרים ביד חזקה. כב ויתן ה' אותות ומפתים גדלים ורעים במצרים בפרעה ובכל־ביתו לעינינו. כג ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את־הארץ אשר נשבע לאבתנו. כד ויצונו ה' לעשות את־כל־החקים האלה ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל־הימים לחיתנו כהיום הזה. כה וצדקה תהיה לנו כִּי־נשמר לעשות את־כל־המצוה הזאת לפני ה' אלהינו כאשר צונו. דברים פרק ו פסוקים כ-כה

- כיצד אתם מבינים את מערכת היחסים בין ההורים המצווים לספר לבין הילדים השואלים שאלות? איך אתם מדמיינים את הסיטואציה? (אפשר לחשוב על כל מקור בנפרד או על כולם ביחד) מהם המרכיבים של ה'זהגדת'?
- כיצד אתם מבינים את הצורך הדחוף לשלב את הציווי על הזיכרון וסיפור יציאת מצרים תוך כדי התרחשותה?
- מדוע כל כך חשוב לספר את הסיפור? האם אתם יכולים לספר 'כאילו' יצאתם ממצרים?

"וזהגדת לבנך...בעבור זה עשה ה' לי" - למה נאמר? לפי שהוא אומר "מה העבודה הזאת לכם". אלא זה בן רשע הוא, שהוציא את עצמו מן הכלל. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל, אף אתה הוציאהו מן הכלל: "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - לי ולא לך, ולפי שהוצאת את עצמך מן הכלל, אילו היית שם לא היית נגאל. מכילתא דרבי ישמעאל, פרשת בא, יז

- כיצד אתם מבינים את מערכת היחסים בין האב המדומיין לבן ה'רשע', הדמות המסקרנת מכל הבנים?
- מדוע לדעתכם דמיינו חז"ל את הבן כ'רשע'? האם הדרשה שהם עושים לפסוקים בפרקים יב ויג בשמות היא דרשה הגיונית וסבירה? מפני מה ניסו להזהיר?
- מה דעתכם על עמדת חז"ל כלפי אותו בן שמוציא את עצמו מן הכלל?
- כיצד מאירה הדרשה הזאת, בעיניכם, את מצוות 'זהגדת'?

צבי היס: איזה דג נפלא | ארצי קר

לאי אסנסיון, נקודה קטנה בלב האוקיינוס האטלנטי, מגיעים מדי שנה מאות צבי ים ירוקים ענקיים כדי לפרות ולהתרבות. הצבים שוחים לאי מביתם הטבעי שבחופי ברזיל, מרחק של יותר מאלף חמש מאות קילומטר מהאי הקטן. במשך שנים ניסה חוקר הצבים האמריקאי ארצי קר להבין כיצד מנווטים הצבים את דרכם ממרחק כה רב אל האי הקטן שאפילו מטוסים מתקשים לאתר אותו. מסקנות מחקריו מרתקים: הוא טען כי הצבים מנווטים על פי זיכרון תורשתי מאבות־אבותיהם. לפני מיליוני שנים, כאשר האוקיינוס האטלנטי היה רובו יבשה גדולה, המסע מחוף ברזיל אל בליטת היבשה הקרובה ביותר ממזרח היתה כרוכה במסע קצר בלבד על פני הים. בליטת היבשה ההיא, כמוה ככל היבשת שהיתה במרכז האוקיינוס האטלנטי, שקעה במצולות הים לפני מיליוני שנים. אבל הצבים, נאמנים לזיכרון התורשתי שלהם, מחפשים ומוצאים את השריד האחרון שנותר מאותו עולם נעלם בלבו של האוקיינוס - האי אסנסיון. מדי שנה הם חוזרים אל מקום זה כדי להמשיך את השושלת, ואת הזיכרון.

ארצי קר, 'צבי היס: איזה דג נפלא', בתוך: מישאל ציון ונעם ציון (עורכים), [הלילה הזה: הגדה ישראלית](#), עמ' 61

- במה דומה סיפורם של הצבים לדרך שבה אנחנו משמרים את הזיכרון והשושלת?
- האם יש טעם בשימור הזיכרון, גם כשהטעם תם?

- לפניכם כמה שירים העוסקים במצוות 'והגדת', מוזמנים לקרוא ולדון:
- כיצד מוסיפים השירים הללו על הבנתכם את מורכבות הציווי 'והגדת'?
  - מה קורה, או מה עשוי לקרות לסיפור ברבות השנים?
  - איזו שורה מדברת אליכם במיוחד מבין השירים?

הבכי שבכינו לא ימחה | רבקה מרים

הבכי שבכינו לא ימחה. לא ימחה גם הצחוק שנצחק.
כי גם מה שלא עלה על הכתב הן כתוב הוא
ומה שכתוב לא נמחק.
כי כלנו סתרי אותיות. הארנק. הסנדל.
הכרית שעל המטה. המאפרה. והבדל.
כי כלנו סתרי אותיות. ומה שנכתב לא יחדל.
ולא תמח האימה. גם רגע הפדות לא נמחק.
המזבח לא ימחה. ולא המאכלת. ולא האיל המפשיל ראשו. נחנק.
והיד שאיננה נשלחת.
והנער המנסה שוב לקום וללכת. אברהם. ויצחק.

© כל הזכויות שמורות למחברת ולאקו"ם

מגילת יוחסין | בלפור חקק

מאז
תועה עדין בסופה הקשה
מחפש אחר מגלתי הרמוסה
באור ובאוב.
אין זאת כי אצטרף לכתב
החל מעכשו
מגלת יוחסין מגלה חדשה
המתחילה בי.

סבי
קבל מאביו מגלה
תעודת יוחסין מגלת קלף
ואביו קבל מאביו
אביו קבל מאביו
אב מאב
עד זקני הפנסת הגדולה.

וכאשר עלה זקני בשלמתו הכלולה
וכאשר עלה לארץ אבותיו הגדולה
עפה המגלה לאנחות
עפה המגלה ברוחות
שמות נשרפים ואותיות פורחות.

בלפור חקק, ואז בקץ היוחסין, ירושלים 1987
© כל הזכויות שמורות למחבר ולאקו"ם